

Veliki pokol ...

Robert Darnton, *Veliki pokol mačk in druge epizode francoske kulturne zgodovine*. Ljubljana: Studia Humanitatis, 2005. 335 strani.

Obstajajo knjige, katere ob ponovnem prebiranju dojamemo čez leta vedno iz nove perspektive in četudi še zdaleč niso več novost, dodajo v naš spekter vpogledov v zgodovino in njeno interpretacijo vedno nove vrednosti. Ena od njih se mi zagotovo zdi knjiga Roberta Darntona (1939), ki je prvič izšla že davnega leta 1984, v slovenščini pa jo lahko prebiramo od leta 2005.¹ Ameriški zgodovinar se v delu s privlačnim naslovom *Veliki pokol mačk in druge epizode francoske kulturne zgodovine* na podlagi bogatih virov in literature osredotoča na francosko družbo 18. stoletja ter nam ob tem skozi vpogled vanjo posreduje bogat nabor znanja in tehnik posredovanja zgodovine bralcem, obenem pa tudi odpira polje kritike in meja, kako daleč in globoko naj se v interpretacijo zgodovinar spusti. Strokovnjak za omenjeno stoletje, dolgoletni univerzitetni profesor in prejemnik številnih nagrad se je pod vplivom kolega Clifforda Geertza preizkusil v zgodovinsko-antropološki metodi t. i. *debelega opisa*, da bi še bolje spoznal in raziskal proučevano področje. *Veliki pokol* je postala Dartonova najbolj priljubljena in prodajana knjiga, prevedena v kar osemnajst jezikov. Knjiga je dejansko eno izmed temeljnih del zgodovine mentalitet in se mi zdi zato zanimiva za bralce *Zgodovine za vse*, kjer so članki o tej tematiki pogosto objavljeni.

Avtor nas vodi skozi šest poglavij, ki se na prvi pogled ne zdijo zares tematsko povezana, vendar je vsako izmed njih dejansko esej o življenju navadnih ljudi v Franciji *starega režima*. Beremo lahko o kmečki folklori, cehih obrtniških tiskarjev, meščanstvu, ki poskuša urediti svoj svet skozi oči prebivalca Montpelliera, službovanju policijskega inšpektorja, ki spremlja filozofe, D'Alembertovi organizaciji drevesa znanja in o Rousseaujevem

epizodnem romanu, ki je spremenil odnos bralcev do fikcije in reakcije nanj.

Darton kot pionir t. i. *zgodovine knjige*, akademske discipline, ki uporablja predmet knjigo kot kanal za interakcijo med bralci in besedami, se v bistvu v vseh poglavjih, razen v tistem najbolj znanem, posveča zgodovini, ki je povezana s knjigami. V vsakem poglavju v ospredje postavi predmet oziroma dogodek in skozenj interpretira francosko družbo. Kot vire je avtor uporabljal različne dokumente, na primer zapis vajenca Nicolasa Contata, zapis anonimnega predstavnika meščanskega srednjega razreda ali poročilo knjigotrškega inšpektorja Jospha d'Hémeryja. Dve poglavji sta napisani na podlagi širokega nabora literature: pri proučevanju folklorne pravljice je uporabil obsežno literaturo, ki obstaja o tem področju (na primer *La conte populaire française*), v poglavju o rodoslovnem drevesu vednosti pa se poslužuje Diderotove *Enciklopedije*.

Zanimivo je, da je avtor knjigo naslovil po dejansko enem od krajših poglavij v knjigi. Strinjati se

¹ Darnton, Robert. *The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History*. New York: Basic Books, 1984. V slovenščini je knjiga izšla v prevodu Polone Poberžnik.

moramo, da ima ta prigoda najprivlačnejši naslov, torej jo je avtor gotovo izbral za privabljanje potencialnih bralcev. Pregnana strategija deluje, bralec poseže po knjigi, vendar lahko nekoherentnost z naslovom izzove tudi negativen odziv, če naivni bralec prezre drugi del naslova. Avtor namreč tej zanimivi temi nameni zgolj štiriintrideset strani, kar je drugo najkrajše poglavje v knjigi. Če bralec kljub prvotnemu razočaranju vztraja, spozna, da so v resnici druge teme prav tako vredne njegovega časa, če ima seveda dovolj široko zgodovinsko in splošno znanje, da jih je seveda sposoben pravilno razumeti.

Prvo poglavje, *Kmetje pripovedujejo pravljice: pomen Mame Goske*, bralca pritegne z zanimivim slogom in pretresanjem francoskih pravljic, ki so si jih kmetje pripovedovali v 18. stoletju in so bile veliko morbidnejše in grotesknejše kot današnje. Za antropološko proučevanje zgodovine so take teme zanimive, saj z njimi vstopamo še globlje v razumevanje neke zgodovinske kulture, družbe. S tem poglavjem nam je Darton skušal pokazati, kako drugačno je bilo v preteklosti dojemanje zgodb.

V drugem poglavju nam na podlagi zapisa vaje Nicolas Contata razkrije to slavno zgodbo o tiskarskih vajencih Jacquesa Vincenta, ki so v znak upora zaradi slabih razmer, v katerih so bili primorani živeti, polovili ljubljene mačke mojstra in njegove žene ter jim pripravili pravi proces, na katerem so jih obsodili na smrt in nato obesili. Že samo grozljivi opisi dogodka bralca pretresejo, piko na i pa doda dejstvo, da se je vajencem dogodek dejansko zdel smešen. Danes se nikomur (no, morda le redkim izjemam) pobijanje mačk ne zdi smešno, za antropologa pa je ravno to ključna vstopna točka v razumevanje neke zgodovinske kulture. Glavna Dartonova hipoteza je namreč, da so dogodki različnih kultur v različnih časovnih obdobjih dojemani na različne načine. Knjiga je seveda bolj razprava kot dokaz za slednjo hipotezo, vendar jo avtor nekako dokaže skozi interpretacijo zgodbe o pokolu mačk. Kar se nam danes niti slučajno ne zdi smešno, je bilo tiskarskim vajencem v Franciji 18. stoletja nadvse zabavno. Za razumevanje in uspešno proučevanje zgodovine je nujno, da razumemo okoliščine, v katerih se je nek dogodek zgodil, kaj je privedlo do njega in zakaj so bili odzivi nanj takšni, kot so bili.

Vseeno se moramo vprašati, ali ni Dartonovo razlaganje dogodka morda vseeno rahlo izvito iz trte. Darton dogodek namreč razlaga s pretiranim interpretiranjem: preprostemu dejanju upora pripiše vse od spolne insinuacije do metaforičnega posilstva mojstrove žene, vse pa poveže z groteskno predstavo s simboliko čarovništva. Dejstvo sicer je, da so bile mačke skozi zgodovino tesno povezane s čarovništvom in spolnostjo, vendar je treba poudariti, da so proces priredili neizobraženi tkalski vajenci. So torej res pobili mačke z namenom spolne osramotitve mojstrove žene? Ali pa so bili preprosto ljubosumni na mačke, ki se jim je godilo bolje kot njim samim, in so jih sovražili, ker zaradi njihovega mijavkanja ponoči niso mogli spati? Bralec se lahko upravičeno vpraša, od kod Dartonu cela vrsta takih predpostavk, ali je vse to res lahko razbral iz najdenih dokumentov ali pa je šel v svoji interpretaciji malo predaleč.

Naslednja poglavja bralca žal ne pritegnejo tako kot prvi dve. Za ne-poznavalce zgodovine, ki nimajo znanja in/ali zanimanja za epistemološke opise proučevanja zgodovinskih tematik, zna biti knjiga precej dolgočasna in celo neberljiva. Predvsem peto poglavje, *Filozofi urejajo rodoslovno drevo vednosti: epistemološka strategija Enciklopedije*, je že za zgodovinarja razmeroma težko branje, ki ne pritegne zares, za laika pa so Dartonovi argumenti popolnoma nerazumljivi, če nima zares širokega filozofskega znanja. Iz tega sledi, da je avtor ob pisanju knjige ciljal predvsem na zgodovinarje in na splošno široko izobraženo populacijo, in ne na običajne bralce, ki bi jih morda pritegnil naslov. Nenazadnje je knjiga nastala na podlagi njegovih predavanj *Zgodovina 406*, ki jih je imel leta 1972 na Univerzi Princeton v Združenih državah Amerike.

Za zgodovinarje in historične antropologe je knjiga zanimivo branje in lahko tudi navdih za raziskovanje podobnih marginalnih tematik. Predstavlja nove, še ne obravnavane teme in poleg tega tudi postopek njihovega proučevanja. Darton prepleta tehnike in znanja folkloristike, antropologije, etnografije in zgodovine. Po zgledu svojega zgodovinarskega kolega Geertza nas uvede, ali pa nam poglobi znanje, o pisanju po tehniki t.i. *debelega opisa*; dogodke in mentalitete namreč interpretira tako, da nam osvetli širši zgodovinski trenutek. Dartonovo delo nam nudi poseben vpogled v štu-

dijo *mentalités*. Dokumenti zgodovinarju služijo kot vir, ki mu razkriva ali skriva zgodbo, njegova naloga pa je, da jih previdno in pravilno interpretira ter bralcem odstre tančico skrivnosti o življenju ljudi več stoletij pred njim.

Knjigo lahko štejmo pod strokovno literaturo in bo zanimiva predvsem študentom zgodovine, zgodovinarjem in bralcem, ki jih ta tematika zares zanima in iščejo poglobljeno zgodovinsko znanje.

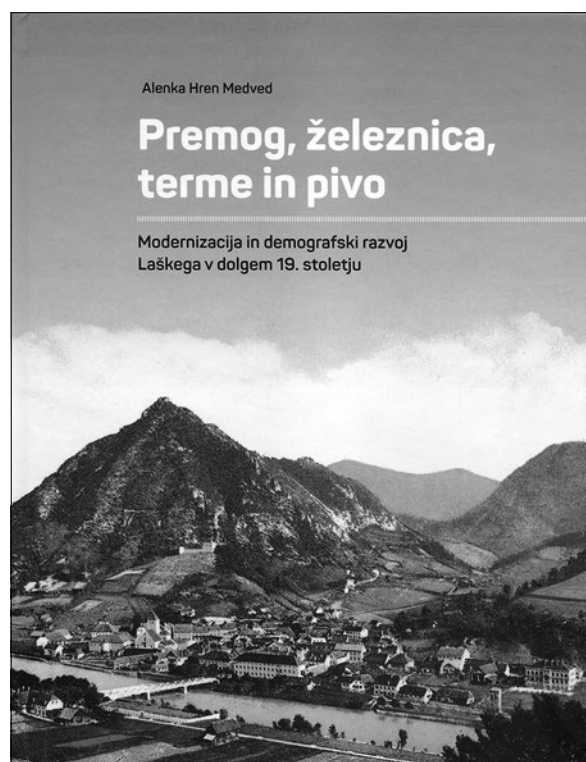
Navadnega bralca bosta verjetno pritegnili in nenaadne tudi šokirali le prvi dve poglavji, potem pa je velika verjetnost, da bo knjigo odložil, preden jo bo do konca prebral. Naslov dela, ki vzbuja obenem zgražanje in zanimanje, pritegne tudi nestrokovno občinstvo k branju strokovne literature, kar spet ni slabo. Tako se bo morda kdo navdušil nad zgodovino, če se mu ta le ne bo (znova) zamerila in bo vztrajal pri branju knjige od tretjega poglavja dalje.

Julija Šuligoj

Laščani pod mikroskopom

Alenka Hren Medved, *Premog, železnica, terme in pivo: modernizacija in demografski razvoj Laškega v dolgem 19. stoletju*; Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2021. 215 strani.

V središču zanimanja študije Alenke Hren Medved, zgodovinarke, zaposlene na Domoznanskem oddelku Osrednje knjižnice Celje, je človek. Posamezniku in družini v Laškem in okolici v »dolgem« 19. stoletju se je namreč posvetila s pomočjo širokega nabora virov – zlasti različnih statističnih pomagala in matičnih knjig. S skrbnim študijem tega gradiva in izdatno mero pozitivne raziskovalne radovednosti je skušala umestiti modernizacijo Laškega v evropski okvir ter opisati demografski razvoj Laškega iz polagrarne v urbano naselbino. Pomembni dejavniki tega procesa so bili premog, železnica, zdravilišče (oziroma turizem) in pivovarstvo, ki so laškemu trgu in bližnji okolici (vasem Debro, Šmihel, Strmca, Kuretno, Sp. Rečica in Marija Gradec, ki jih avtorica obravnava v svoji knjigi) priskrbeli nepogrešljiv razvojni impulz, brez katerega bi Laško doživelo usodo številnih manjših štajerskih trgov, ki jih je modernizacija obšla in jih pustila na obrobju razvoja in obstoja. O vsem tem nas avtorica pouči v razumljivem in primerno dolgem uvodu, nato pa se posveti jedru svoje raziskave, v kateri pa vedno znova najdemo reference na stvari, ki jih je omenila že v uvodnem

splošno zgodovinskem pregledu, zato ga nikakor ne gre spregledati.

Kdorkoli se je kdaj srečal s statističnimi letopisi, popisi prebivalstva in raznovrstnimi matičnimi knjigami vé, da gre za (na prvi pogled) skoraj nepregledno suhoparno zmešnjavo števil, podatkov in imen, ki nam na hitro ne povedo prav veliko. Tovrstni viri spregovorijo šele, ko jim postavimo »prava vprašanja« in se z njimi dovolj dolgo ukvarjamo. Treba je povedati, da je oboje avtorici nad vse uspelo. Sad njenega dela je namreč obsežna in zanimiva analiza matičnih knjig, zapisnikov duš